

TOPLUMUN DEĞİŞEN YÜZÜ: BİLGİ TOPLUMU VE BİLİŞİM KÜLTÜRÜ

Fahriye Gözğü¹, Halil Mutioğlu^{2*}

¹ Adnan Menderes Üniversitesi, Yenipazar Meslek Yüksekokulu, İktisat Bölümü, 09350, Yenipazar, Aydın

² Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, İsabeyli Yerleşkesi, 09800, Nazilli, Aydın
fahriyegozgu@hotmail.com

Özet: Bilgi toplumu ve onun teknolojik altyapısı, bugün tüm dünyanın hızına yetişmeye zorlandığı bir şekilde büyük bir dönüşüme neden olmaktadır. Bu dönüşüm/değişim temelde bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin doğasıyla açıklanmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, tüm değişme-dönüşümlerin maddi temellerini oluşturmaktadır. Bilişim sistem ve teknolojilerindeki gelişmelerin sonucu olarak: Bilginin kaydedilmesi, depolanması, analiz edilmesi ve iletilmesi; doğruluk, aciliyet (hız), coğrafik bağımsızlık, karmaşıklık ve bilginin hacminin artması gibi pek çok etkiye yol açmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi aynı zamanda, teknoloji ve bilimin kültürel bir üst yapısının ortaya çıkmasını sağladı. Bilgi ve iletişim teknolojileri bu sınırsız niteliği ile küresel ekonominin, siyasetin ve yönetimin temelini oluşturmaktadır. Bilimsel, teknolojik ve ekonomik gelişmeye bağlı olarak, iletişim, enformasyon ve bilişim alanında gerçekleşen hızlı değişim, uluslar arasındaki sınırların önemini ortadan kaldırdı. Bu süreç dünyayı giderek küçültürken; **küreselleşme** kavramını da, tartışmaların odak noktasına yerleştirdi. Küreselleşme yaşanan bu toplumsal değişim ve dönüşümlerin bir simgesi olarak kullanılmakta, bir yandan olumlu bir yandan da olumsuz değerlendirmeler yapılmaktadır. Küreselleşme; ekonomik olarak büyük bir pazar haline gelmiş olan dünyayı, bilgi ve iletişim teknolojilerini, popüler kültürü ve benzeri gelişmeleri akla getirmekte ve hayatın her alanını etkilemektedir. Küreselleşmenin politik boyutunu insan hakları ve liberal demokrasi oluştururken, ekonomik boyutu çok uluslu sermaye ve serbest piyasa ekonomisinin egemenliğindedir. Kültürel boyutunda ise, farklı kültürel kimliklerin bir arada yaşamasını öngörür. Küresel kültür yerel kültüre nüfuz ederek, yeni sentezlere gidilmesini, küresel homojenleşmeye, melez oluşumların ve kimliklerin doğmasına neden olurken, günümüzde üzerinde en fazla tartışılan konulardan birisidir. Bu yönüyle, bilgi toplumu ve küreselleşme sürecinde değişen değerler ve bilişim kültürü paradigması bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin kültürlere olan etkilerini tartışmaktır. Bu amaçla küreselleşme kavramı açıklanmış, bilgi toplumu ile ilişkisi kurulmuş ve teknolojik gelişmelerin kültürler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerine değinilmiştir. Özellikle, bilgi ve iletişim teknolojilerinin oluşturduğu küresel ağlar ve küresel kültürün, bilişim kültürü olarak nasıl şekillendiği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Bilgi Toplumu, Kültür, Bilişim Kültürü.

The Changing Face of Society: Information Society and Informatics Culture

Abstract: Information society and its technological infrastructure, today is a very difficult way to catch up with the speed of the whole world is a big transformation. This transformation/change the nature of the developments described in the basic information and communication technologies. Information and communication technologies, constitutes the material basis of all change-transformations. As a result of developments in IT systems and technologies: Information recording, storing, analyzing, and transmitting the accuracy, urgency (speed), geographic independence, such as increased complexity and volume of information has led to many effects. The rapid development of information and communication technologies at the same time, technology and science has given rise to a cultural superstructure. Information and communication technologies with the unlimited nature of the global economy, politics and governance is the basis. Scientific, technological and economic development, depending on the communications, information and the rapid change in the IT field, has eliminated the importance of borders between nations. This process gradually scales down the world, the concept of globalization; put the focal point of debate. Globalization as a symbol in the use of these social changes and transformations, on the one hand, positive and negative assessments are carried out. Globalization which has become a large market in the world economy, information and communication technologies, bringing to mind the developments in popular culture and the like, and affects every area of life. Creating the political dimension of globalization, human rights and liberal democracy, market economy, dominated by the economic size of the multi-national capital and free. In the cultural dimension, predicts coexistence of different cultural identities. Penetrate into the local culture, global culture, from going to new syntheses of global homogenization, while the hybrid formations and identities give rise to, is one of the most debated issues on today. In this respect, the information society and the changing values in the process of globalization, the paradigm of this study are the subject of culture and information. The purpose of this study is to discuss the effects of globalization and technological developments, the cultures. For this purpose, explained the concept of globalization, knowledge society and technological developments, the cultures established relationship with the positive and negative effects mentioned above. In particular, information and communication technologies, global networks and global culture created, how it is shaped as a culture of information technology will be emphasized.

Key Words: Globalization, Information Society, Culture, Informatics Culture.

1. GİRİŞ

Bilim dünyasındaki baş döndürücü gelişmeler, başta insan faktörünün verimliliğine etkilerinden dolayı ekonomik sonuçlarının yanı sıra, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda da yapısal değişimleri beraberinde hızla getirmektedir. Bilgi teknolojilerinin süratli gelişimiyle şekillenen ve ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanları kısa zamanda etkisi altına alan bilgi toplumu aşaması, sosyo-ekonomik gelişme sürecinde tarım toplumu ve sanayi toplumunun ötesinde, üretimin ve verimliliğin hızla artmasına yol açmaktadır. Bilgi toplumundaki gelişmeler, insan verimliliğinin ve ekonomik refah düzeyinin artmasına, ayrıca bilimde ve teknolojiye yeni gelişmelerin ortaya çıkmasına da yol açmaktadır. Bilinen üretim faktörlerinin önemi azalmakta, bilgi ve teknoloji daha önemli üretim faktörleri haline gelmektedir. Bilgi, küreselleşme olgusunun etkisiyle toplumların gelişmişlik düzeylerini etkileyen ve belirleyen temel bir güç durumuna gelmektedir. Küreselleşme kavramı bir yandan dünya toplumlarının birbirine benzeme, buna bağlı olarak da tek bir küresel kültürün ortaya çıkma süreci, diğer yandan da toplulukların, toplumların kendi farklılıklarını tanımlama, ifade etme süreci olarak kullanılmaktadır. Küreselleşme yaşanan bu toplumsal değişim ve dönüşümlerin bir simgesi olarak kullanılmakta, bir yandan olumlu bir yandan da olumsuz değerlendirmeler yapılmaktadır. Küreselleşme; ekonomik olarak büyük bir pazar haline gelmiş olan dünyayı, bilgi ve iletişim teknolojilerini, popüler kültürü ve benzeri gelişmeleri akla getirmekte ve hayatın her alanını etkilemektedir. Küreselleşmenin politik boyutunu insan hakları ve liberal demokrasi oluştururken, ekonomik boyutu çok uluslu sermaye ve serbest piyasa ekonomisinin egemenliğindedir. Kültürel boyutunda ise, farklı kültürel kimliklerin bir arada yaşamasını öngörür. Küresel kültür yerel kültüre nüfuz ederek, yeni sentezlere gidilmesini, küresel homojenleşmeye, melez oluşumların ve kimliklerin doğmasına neden olurken, günümüzde üzerinde en fazla tartışılan konulardan birisidir. Bu yönüyle, bilgi toplumu ve küreselleşme sürecinde değişen değerler ve bilişim kültürü paradigması bu çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin kültürler üzerindeki etkilerini tartışmaktır. Bu amaçla küreselleşme kavramı açıklanmış, bilgi toplumu ile ilişkisi kurulmuş ve teknolojik gelişmelerin kültürler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerine değinilmiştir. Özellikle, bilgi ve iletişim teknolojilerinin oluşturduğu küresel ağlar ve küresel kültürün, bilişim kültürü olarak nasıl şekillendiği üzerinde durulacaktır.

2. KÜRESELLEŞME

Birbirinden giderek daha fazla haberdar olan bir dünya düzenine denk düşen küreselleşme, küresel ölçekte işleyen ve sınırları aşarak toplumları ve kurumları yeni zaman-mekan bileşimlerinde entegre edip bağlayarak, gerçekte ve deneyimde dünyayı birbirine daha bağlı duruma getiren süreçler şeklinde tanımlanabilir [1]. Dünyanın giderek küresel bir hal alması, sanayi toplumunun üretim ilişkilerinin sanayi sonrası ve bilgi toplumlarının üretim ilişkilerine geçişiyle yakından ilişkilidir. Küreselleşmenin ekonomik tabanı postfordist ya da esnek üretim biçimine, kültürel tabanı bilgi ve enformasyonun küreselleşmesine dayalıdır. Bu geçiş, iletişim teknolojilerindeki gelişmenin ekonomik, kültürel, siyasal alanın yeniden yapılanmasındaki aracılık rolüyle yakından ilişkilidir [2]. Toplumsal değişme konusunda yapılan güncel tartışmalar küreselleşmeye olumlu yaklaşanlar olduğu gibi, olumsuz yaklaşanların da olduğunu göstermektedir. Küreselleşmeye ilişkin olumlu yaklaşımlar içersinde [3] ilk olarak küreselleşme, bireysel, grupsal başarılar kadar toplumdaki eşitsizliklerin kaynağının da yapısal değil, bireysel olduğunu vurgular. İkinci olarak, dünyaya uyum sağlayamayan bireylerin hak etmedikleri refah haklarını almaları ekonomik girişimciliği engeller ve bu anlamda sorunlu bir adalet kavramı ortaya çıkar. Üçüncü olarak, devletin toplumsal ve ekonomik yaşamı düzenleyici işlevinden kendisini soyutlamasıyla zaman ve fırsat eşitliğine dayalı bireysel ahlak ilkesinin hareket alanı minimize edildiği sürece demokratik olunabilir. Küreselleşmeye ilişkin bu olumlu yaklaşımlarda bireysel başarı, değişime uyum çerçevesinde bireyciliği, özgürlük anlayışını geliştirmek, refah devletini ortadan kaldırmak ve demokratikleşme vurgulanmaktadır. Küreselleşme için olumsuz yaklaşımları şöyle sıralanabilir: İlk olarak, küreselleşmenin bir ideolojik kurgu olarak kullanıldığı öne sürülmektedir. Bu bakış açısında küreselleşme küresel sermaye ile özdeş bir süreç, serbest pazarın dünya üzerindeki hâkimiyetinin ideolojik aracı olarak görülmektedir. İkinci olarak, kültürel düzeyde tek bir dünyanın ortaya çıkması, batı değerleri temelinde kültürel homojenleşmeyi niteleyen bir süreç olarak görülməsi, küreselleşmenin kültürel sömürgeciliğin yeni biçimi olarak gösterilmesine yol açmaktadır. Küreselleşme, demokrasi ve insan haklarından tüketim kalıplarının standartlaşmasına kadar geniş bir yelpazede batı modernitesinin, batı dışı alandaki hegemonyasını sağlayan, farklı alanları yok eden, bir süreç olarak nitelenmektedir. Üçüncü olarak, küreselleşmenin özellikle akademik çevrelerde kendine özgü yasaları olan kendi içinde bağımsız bir ekonomik sürece indirgenme eğiliminin olduğu belirtilmektedir. Küreselleşme sürecinin kaçınılmazlığına değinilmesinin, serbest pazar söylemini desteklediği, bu bağlamda da siyasetin, küresel sermaye hareketlerini

referans alması ve devletin küçülmesi anlayışını meşrulaştırdığı öne sürülmektedir. Küreselleşmeye ilişkin olumsuz yaklaşımlar bir ideolojik araç olması, batı değerleri temelinde kültürel homojenleşmeyi sağlamaya çalışması ve yalnızca bir ekonomik süreç olması biçiminde ele alınmıştır. Diğer taraftan, yaşanan bu değişim sürecini olumlu ve iyimser karşılayan kuramcılar bilgi toplumu tezini savunmaktadırlar. Bilgi toplumu, bilgi çağı, iletişim devrimi gibi yaklaşımların ortaya atılmasının nedeni, hiç kuşkusuz, yeni iletişim teknolojilerinin bütün diğer buluşlara ivme kazandırma potansiyelini içermeleri ve yeni bir üretim ve toplumsal bir düzen paradigmasını taşıyabilecek potansiyele sahip olmalarıyla açıklanabilir [4]. Bilgi toplumu kavramı toplumsal ilişkiler içinde bilginin belirleyici bir konuma ulaştığını vurgulamak açısından tarihsel bir süreci tanımlamak üzere kullanılan bir kavramdır. Bilgi toplumu olarak adlandırılan döneme özgü olan şey, üretimin temel kaynağını bilginin kendisinin ve etkinliğinin oluşturmasının yanı sıra, toplumsal ve kültürel süreçlerin de vazgeçilmez bir biçimde yeni teknolojiler ve bilgiye bağımlı oluşudur. Bilgi toplumu yaklaşımı temel olarak ekonomik, siyasal ve kültürel alandaki değişimleri konu edinmektedir [5].

3. BİLGİ TOPLUMU

Küreselleşme olgusuyla ortaya çıkan köklü gelişme, sanayi toplumunun yerini bilgi toplumuna bırakmasıdır. Bu yeni toplumda, maddi sermaye ve maddi üretim toplumun temeli olma özelliğini kaybetmiş, yerini bilgi ve hizmet üretimi almıştır. Başka bir deyişle, sanayi toplumunda stratejik faktör rolü oynayan sermaye, yerini bilgiye terk etmekte ve üretim faktörleri arasında önemli yeri olan hammadde ve işgücü önemini kaybetmektedir [6]. Ekonomik gelişmenin kaynağı fiziki sermayeden, bilgiyi işleyen ve bilgi üretebilen işgücüne dönüşmüş; bilim ve teknoloji giderek daha fazla önem kazanmış ve üretim sürecinde araştırma-geliştirme faaliyetleri verimliliğin temel belirleyicisi haline gelmiş; iletişim ve ulaşım alanında yaşanan teknolojik gelişmeler; alıcı ve satıcılar arasındaki coğrafi uzaklıkları kaldırmış ve böylece tüketim alanının genişlemesine yol açmıştır. Başka bir deyişle, 21. yüzyılda zenginlik oluşturmak için maddi sermayeye duyulan ihtiyaç (para, emek, araç, gereç, enerji, fabrika vs.) artık yerini, bilgi varlıklarına (bilgi, patent, telif hakkı, beyin gücü, deneyim vs.) duyulan ihtiyaca bırakmıştır. Küreselleşmeyle birlikte teknolojinin yaygınlaşma amacı, öncelikle yeni endüstriler yaratmak gibi düşünülse de, istihdam üzerinde; üretkenliği düşük işgücü yerine, üretkenliği yüksek makinelerin kullanılması ve olumsuz istihdam etkisi yerine, olumlu istihdam etkisi göstereceği düşüncesi ağır basmaktadır [7]. Bilgi toplumu teorisyenlerinden Masuda, endüstri toplumlarının

merkeziyetçi özelliğine karşı, bilgi toplumlarının çok-merkezli olduğunu söyler [8]. Bilgi toplumunun bu çok-merkezli özelliği, sosyal yapıda ve siyasal alanda, iki sonucu doğurur: Birincisi, bilgi teknolojilerinin sınır tanımaz özelliği, geleneksel yapı ve değerleri çözmekte ve bireysel haz ve yaşantıyı merkezileştirmektedir. İkincisi ise, bu çok-merkezlilik ya da merkezsizleşme ulus-devleti ve onun tüm sosyal/siyasal bağlarını içeriden ve dışarıdan kuşatmaktadır. Drucker [9] ise bunu, küreselleşme ile yerelleşme/aşiretleşmenin eşzamanlılığı olarak nitelendirmektedir. Bu anlamıyla bilgi toplumu, küresel bir toplumdur. Küresel pazar ekonomisi, modern telekomünikasyon ve bilgi teknolojileri sayesinde mümkün hale gelmiştir [10]. Bilgi toplumunun özelliklerini özetle şöyle sıralanabilir: Bilgi, merkezi önemdedir, işletmenin mantığı küreseldir, bilgi sektörü kurumsallaşmıştır, çevre koruma bilinci yüksektir (ekolojik ekonomik model, sürdürülebilir kalkınma vs. gündemdedir), gönüllü kuruluşlar etkindir (sivil toplum), birey merkezi öneme (tüm kurumsal etkinliklerde) sahiptir, yoğun bir bilgisayarlaşma söz konusudur ve toplum örgütlü (sivil) bir toplumdur [11]. Bilgi toplumu, bilginin toplumdaki rolünü vurgulayan bir kavramken; bilgilen(diril)miş toplum ise, sosyal örgütlenmenin özel bir şeklinin niteliğini gösterir [12]. Sosyal hayat, tarım toplumunda, insanın fiziksel gücünün yaratım potansiyelleriyle sınırlıdır. Endüstri toplumu, iş bölümü ve makinenin ortak enerjisiyle pazar toplumunu yaratmıştır. Fakat artık toplumsal hayatın üretim/dönüşüm eksenini bilgiye kaymıştır. Bell sanayi sonrası bilgi toplumunun beş boyutunun olduğunu söyler: Bunlar; birincisi, mal üretiminden hizmet sektörüne doğru bir değişimin yaşandığı ekonomi ile ilgilidir. İkinci boyut; çalışma alanı içinde ortaya çıkar. Bu alanda gözlemlenen, yapılan işin türünde teknik ve profesyonel sınıfın üstünlüğü lehine bir değişimdir. Üçüncü boyut, sanayi sonrası toplumun, toplum için gerekli yeniliklerin sağlanmasında ve politik kararların alınmasında kuramsal bilginin merkezi rol almasıdır. Dördüncü boyut ise, teknoloji ve teknolojik değerlerin kontrolü anlamında geleceğe yöneliktir. Son boyut ise, karar almayı ve yeni bir entelektüel teknolojinin yaratılmasını içerir. Bell'in bu sınıflandırması, sanayi toplumunun zeminiyle, bilgi toplumunun zemininin farklı temellerde kurulduğunu fikrini oluşturmaktadır. Sanayi toplumunda üretimi mümkün kılan, standardize/rasyonalize edilmiş işbölümüdür [13]. Sanayi toplumunda üretimin ana kaynaklarının, üretme ve dolaşımında, enerjinin merkezden dağıtılmış olarak kullanma yeteneğinde gizli oluşmaktadır. Bilgi toplumunda ise, gelişmenin, üretimin; bilgi ağları, bilgi bağlantıları, bilişim sistemleri ve sembol iletimleri temelinde örgütlenmektedir. Üretim artık enformasyonist temelde yeniden örgütlenmiştir ve bu mantıktan geri dönmek artık mümkün değildir. Sosyal örgütlenmeler de bu enformasyonist mantığın dolaşımına girmiştir. Sanayi ve tarım toplumunda da bilginin önemli bir yeri olmakla birlikte, bilgi toplumunda, diğerlerinin tersi-

ne, toplumun ekseni bilgi olmuştur. Bu durum tarım toplumunda, insanın fiziksel enerjisi iken, endüstri toplumunda, iş bölümü ve rasyonalizasyon temelinde standartlaştırılmış bir pazar ekonomisidir. Bilgi toplumunda bilgi, kurumsal bir kimliğe bürünmüştür [14]. Bilgi teknolojileri, bu anlamıyla toplumsal yaşamın her alanında bilgiye başvurma ve bilgilenme ve ayrıca bu bilgiyi kullanabilme zorunluluğunu dayatır. Bilgi teknolojileri, toplumun, toplumsal hayatın vazgeçilmez bir aracıdır. Bu, bireylerin, toplumsal yaşamla bağ kurdukları her kurumsal bağlamda bilgi teknolojilerinin sosyal bir uzantısıyla yüzleşmesine yol açmıştır. İnternet ve cep telefonunun bireysel yaşamı psikiyatrik süreçlere konu oluncak kadar etkilemesi/belirlemesi ise, teknolojinin tüm sosyal süreçleri kuşatıp belirlediğinin açık bir göstergesidir. İnsan bedeninin bu süreçlere konu olurken oluşan edilgenliği, insanların makine tarafından tüm algı içeriklerinin dönüştürülmesi anlamındaki bağımlılığının göstergesidir [15].

4. BİLİŞİM KÜLTÜRÜ

Bilgisayar ve telekomünikasyon teknolojilerindeki hızlı gelişmeler ve bilgisayarlar arasındaki ağ şebekesi kurulması yeni bir dünyanın doğmasına neden olmuştur. Bu anlamda internet bir bilgi teknoloji sistemidir. İnternet, insanların her geçen gün gittikçe artan *bilgi üretme, üretilen bilgiyi saklama/paylaşma ve ona kolayca ulaşma* isteklerine ucuz ve pratik cevap geliştiren bir teknolojidir. Bu teknoloji yardımıyla pek çok alandaki bilgilere insanlar kolay, ucuz, hızlı ve güvenli bir şekilde erişebilmektedir. İnternet bu haliyle bir bilgi denizine ya da büyükçe bir kütüphaneye benzetilebilir. Kablolulu ve kablosuz kullanılan internet toplumsal hayatımıza teknolojik tabanlı bir değişim sunmaktadır. Bu değişim alışılmış usullerimizi değiştirerek adeta yeni ve dijital bir kültürü, *bilişim kültürünü* yaratmaktadır. İnternet toplumsal hayata öyle bir girdi ki, klasik yaşama biçimlerini, değer yargılarını değiştirip; hayatımıza yeni kavramlar, yeni kolaylıklar, yeni uğraşlar, yeni sorunlar getirdi [16]. Bu anlamda toplumsal hayatın bütün boyutlarını etkiledi, önemli dönüşümlere yol açtı ve bir devrim meydana getirdi. Bu devrimin etkisinde kalan bütün toplumlarda benzeri bir süreç yaşanmaktadır. Bir yandan aynı teknolojinin benzer sonuçlar doğurduğu bir bütünleşme/aynılaşma yaşanırken, diğer yandan her toplumun kendi yapısı ve problemleri ile farklı yansımaları gözleniyor. Toplumsal hayatta vazgeçilmez olarak yer almaya başlayan, *bilgi ve iletişim teknolojilerinin* gelişmesine dayanan bilişim kültürü, ekonomide, toplumsal hayatta ve kültürde kalıcı ve köklü değişimler meydana getirmiştir. Elektronik haberleşmenin temel dayanağı olan dijital sistemler, aynı zamanda sosyal hayatı tanımlamak için de kullanılmaya başlamıştır [17]. Bilişim

kültürü, interneti destekleyen yeni teknolojinin hayatımıza kattığı yeni birçok unsuru da karşımıza çıkarmaktadır. Telekomünikasyon ve elektronik alanındaki son yıllardaki hızlı gelişmeler sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal hayatı derinden etkilemektedir. Bilgi akışının hızlanması ve her alanda etkili bir araç olarak kullanılması, toplumsal hayatta önemli yansımalar bulmaktadır. Bireysel olarak her geçen gün birikimlerimiz artarken, bütün insanlık da adeta bir bilgi denizinde yüzme noktasına gelmiştir [18]. Bilgi birikiminin artması ve anında piyasaya sürülmesi belli bir yoğunluk meydana getirmiştir. Bilgi toplumunun veya bilişim devriminin ortaya çıkardığı bilişim kültürü, internet ve bilgi iletişim teknolojilerinin hayatımıza hızla girmesi ve mevcut yapımızı değiştirmeye başlamıştır. Yeni ekonomi, bilişim kültürü, yeni devlet ifadeleri internete ve elektronik teknolojisine dayalıdır. Kimi zaman sanal, kimi zaman dijital ifadelerini kullanıldığı bu yeni bilişim kültüründe, sosyal ve ekonomik hayatta köklü dönüşümlere uğratacak etkiler yaşanmaktadır. Dijital hayatın toplumlara ve bireylere getirdiği imkânlar ve kolaylıklar yanı sıra, olumsuz yansımaları da yaşanmakta ve gözlenmektedir [19]. Bu olumsuzluklar bazen siber suçlar olarak karşımıza çıkarken, bazen de insanların çeşitli şekillerde mağduriyeti olarak çıkmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojisi alanındaki hızlı ve köklü değişim, toplumsal boyutta da aynı oranda etkili olmuştur. Hem mevcut sosyal yapıyı değiştirmeye başlamıştır, hem de beklentileri artırmıştır. İlerlemeci ve evrenselci düşüncenin iddialarının artık gerçekleşebileceği inancını güçlendirmiştir. Buna göre dünya ekonomik, siyasal ve kültürel bütünleşmeye doğru gidecek ve farklılıklar gittikçe törpülenecektir.

4.1. Kültürel Hegemonya

Bilişim kültürü ile birlikte dünyamızı etkisi altına alan dijital teknoloji insanlara muazzam bir iletişim imkânı sunmuştur. Bu iletişim imkânı en iyi kullanan yani kapitalist sistem bu yolla dünya üzerindeki etkinliğini ve hegemonyasını pekiştirmeye çalışmaktadır. Kitle iletişim araçlarının, teknolojinin ve sermayenin imkânlarının yedeğine alan küreselleşme, milli kültürleri yerle bir etme niyetinde olduğunu, üstelik bu niyetinin insanlığın hayrına olduğunu, insanlığın böyle bir dönüşüme, *tektipleştirmeye* ve *aynılaşmaya* ihtiyacı (mahkûmiyeti) olduğunu ilan etmektedir [20].

Küreselleşme, dünyayı küresel bir köy haline getirmek iddiasında olan veya böyle yorumlanan bir süreçtir. Küreselleşmenin meydana getirdiği *küresel köy*-de tüketim kalıpları, kurumlar, gruplar birbirine benzeşmektedir. Küreselleş-

me, büyük bir aynılaştırıcı olarak görülmektedir. Yemekten giyime, eğlenceden dinlenmeye kadar birçok alanda *tektipleştirme* yaşanmaktadır [21]. Küreselleşme insanların toplum halinde yaşamalarında temel esas olan değerleri tehdit etmekte, dayanışmadan çok rekabet, sosyalleşmeden çok aşırı bireycilik ve yalnızlık, normlardan çok ölçsüzlük, toplumsal kurumlara bağlılık ve inancın kopması sonucunda toplumsal birliğin dağılması tehlikesini getirmektedir. Sunulan küresel kültür tamamıyla tüketim esasına göre üretilen, insanlar arasındaki bağları düzenleyici olmayan, bir anlamda yeni bir kültür yani bilişim kültürünü doğurmaktadır. Bilişim kültürünün, hayat tarzları ve hedeflerde aynılaştırma sağlayarak, milli kültürleri aşındırıp yok edeceği, bu kültürlerin *yüksek değerleri* temelinde bir dünya kültürü yani bilişim kültürü ortaya çıkaracağı iddiası ilgi toplamaktadır. Çeşitli iletişim araçlarıyla Batı Kültürü temelinde evrensel, homojen kültür yapısı oluşturulmaya başladıkları yönünde ipuçları vermektedir [22]. Ancak bunun tek kültürlü ve tek biçimli bir dünya kurmaya yetmediği ortadadır. İçinde bulunduğumuz süreçte hem münferit olanın evrenselleşmesi, hem de evrensel olanın içselleştirilmesi aynı anda yaşanmaktadır. Güçlü olan canlı kültürler kendi ürünlerini yeni şartlara adapte edip insanların kullanımına küresel boyutta sunabilmektedirler. Bundan hem kendi mensupları, hem de bütün insanlık faydalanabilmektedir. Fakat zayıf ve statik kültürlerin bunu yapma şansı görülmektedir. 21. yüzyılda bilişim kültürü sürekli bir dinamizm içerisinde, ayrılma ve yeniden bütünleşmeler içerisinde akmaktadır. Giderek daha fazla insan farklı yerlere gitmekte, hareket etmektedir. Medya, mekân ve zamana ilişkin algılar sürekli olarak değiştirmektedir. Sermaye teknolojik gelişmelere bağlı olarak, çok uluslu bir biçimde sürekli yer değiştirmektedir [23]. Çeşitli imler, anlatılar teknolojik gelişmeler sayesinde akmakta, bilgi, haber ve imajlar, farklı zaman ve mekân deneyimleri içerisinde üst üste binmektedir. Tüm bu küresel akışların yoğunluğu, sürekli parçalanma ve birleşmelerin meydana gelmesine, kültürel karışımların, melezlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

4.2. Kültürel Melezleşme

Kültürel melezleşme; toplumların kültürlerinin değişen derecelerde küresel sistemdeki başka toplumlarla karşılıklı etkileşimlerinin bir sonucu ve küresel kültürün kendisinin de, kısmen ulusal toplumlar arasında ve içindeki özgül etkileşimlerin ürünü olarak gerçekleşmektedir [24]. Melez kültürlerin insanların etkin bir biçimde kendi sentezlerini oluşturma çabalarının bir sonucu olarak, melezleşmenin merkez ve çevre arasındaki kültürel uzaklığı azaltarak, sürekliliği sağlamaktadır. Çevre kültür, merkezden gelen anlam ve simgesel biçimleri

özümserken ve onları kendine ait kılmak için önemli oranda dönüştürürken, merkez ve çevre arasındaki kültürel benzerlikleri de çoğaltmaktadır. Kültürel akış açısından, dışarıda, uzakta olan çevrenin anlamın ve anlamlı yapının aktarıcısından çok alıcısı olduğunu ileri süren ortamda bir değişiklik olmadığı sürece kültürel akış ilişkisinin merkezin lehine dengesiz olacağı da belirtilmektedir[25]. Toplumların tarihsel gelişim deneyimlerinin farklılıkları, buldukları coğrafyanın özellikleri, bölgesel ve yöresel farklılıkları küreselleşme sürecinde var olacaklardır. Bu farklılıkların toplumların fonksiyonel anlamda bütünleşme yönünde değişeceği ileri sürülemeyeceği, buna karşılık var olan toplumsal farklılıkların küreselleşme sürecinde birer kültür mozaığı parçaları olacağı yönündeki tartışmalar devam etmektedir [26]. Melezlik kavramı kültürel dinamikler nedeniyle geçmişte olduğu gibi günümüzde de saf, otantik hiçbir şeyin olmayacağı, saf olandan söz etmenin saf ve bozulmuş arasındaki hiyerarşiyi yeniden üretmek anlamında olacağı belirtilmektedir. Melez kültürler, insanların etkin bir biçimde kendi sentezlerini oluşturmaya çalışmalarının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Kültür, sınıf, ulus, cinsiyet, etnik vb. alanlardaki melez formlar alanlar arasındaki sınırları ortadan kaldırmakta, bunları tersine çevirmektedir [27]. Melezleştirme kavramının küresel ile yerel arasındaki ilişkiyi açıklamak üzere kullanılmasına Friedman karşı çıkmaktadır. Her iki kavramın da kültürü bir süreç olarak değil, bir ürün olarak gören dolayısıyla diğer kültürlerle karşılaşarak yeni bir form ortaya çıkaracak öz olarak gören anlayıştan yola çıktıklarını iddia etmektedir [28]. Friedman küresel ile yerel arasındaki ilişkiyi, eklemleme ile açıklamayı tercih etmektedir. Küresel süreçlerin kendisini oluşturan yerel yapılarla diyalektik biçimde eklemelenerek dönüştüğünü ileri sürmektedir.

5. SONUÇ

Küresel sistemde bilginin hızla gelişimiyle şekillenen ve ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanları kısa zamanda etkisi altına alan bilgi toplumu aşaması, sosyoekonomik gelişme sürecinde tarım toplumu ve sanayi toplumunun ötesinde üretimin ve verimliliğin hızla artmasına yol açmaktadır. Bilgi toplumundaki gelişmeler, insan verimliliğinin artmasına, ekonomik gelişme düzeyinin artmasına, ayrıca bilimde ve teknolojiye yeni gelişmelerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. 21. yüzyıl toplumsal dinamikler açısından büyük bir değişimi de beraberinde getirmektedir. Küreselleşme yaşanan bu toplumsal değişim ve dönüşümlerin bir simgesi olarak kullanılmakta, bir yandan olumlu bir yandan da olumsuz değerlendirmeler yapılmaktadır. Küreselleşmenin toplumsal ilişkilerde yarattığı karmaşık ve çok boyutlu etkiler yoğun bir biçimde tartışılmaktadır.

Küreselleşmenin kültürel boyutu da bu anlamda güncelliğini koruyan bir alandır. Günümüzdeki hızlı toplumsal değişim kültürler arasında da yoğun bir etkileşim yaratmaktadır. Küresel gücün batı çıkışlı olması nedeniyle kültürel etkinin homojenleşme yönünde ortaya çıktığı ya da küresel gücün batı dışına kayması, göç, iletişim vb. olanakların artması nedeniyle kültürel etkinin heterojenleşme yönünde olduğu tartışmaları yoğun bir biçimde devam etmektedir. Bu tartışmalar içinde kültürel melezleşme bir ara formül olarak yeni bir değerlendirme olanağı sağlamıştır. Ancak, kültürel boyuta ilişkin üzerinde anlaşmaya varılmış terimlerin, kavramların ya da terimlerin ifade edilebileceği kavramsal bir dilin henüz yeterince geliştirilememiş olması da bu tartışmalarda önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

6. KAYNAKLAR

- [1] Larrain, G.,1995. İdeoloji ve Kültürel Kimlik. Çeviren: N. Domaniç. *Sarmal Yayınevi*, İstanbul, s. 207.
- [2] Timisi, N., 2003. Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi. *Dost Yayınevi*, Ankara, s. 110.
- [3] Keyman, F., 2000. "Globalleşme Söylemleri ve Kimlik Talepleri: Türban Sorununu Anlamak", Global Yerel Eksende Türkiye. Derleyen: F. Keyman, A.Y. Sarıbay, *Alfa Yayıncılık*, İstanbul, s. 20-21.
- [4] Uğur, A., M. Bilici, 1998. "Bilgi Toplumu, İnternet ve Demokrasi -Dijital Âlemin Genleşen Kamusal Alanı," *Yeni Türkiye*, Sayı 19, s. 488-496.
- [5] Fukuyama, F., 1993. Tarihin Sonu ve Son İnsan, Çeviren: Z. Dicleli, *Simavi Yayınları*, İstanbul, s. 56.
- [6] Güzelcik, E., 1999. Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı, *Sistem Yayıncılık*, Yayın No:222, İstanbul, s. 64.
- [7] Heilbroner, R., 1996. Gelecek Vizyonları; Uzak Geçmiş, Dün, Bugün, Yarın, Çeviren: Yavuz Alogan, *Cep Kitapları:130*, 1.Baskı, İstanbul, s.110.
- [8] Bozkurt, V., 1996. Enformasyon Toplumu ve Türkiye, *Sistem Yayınları*, İstanbul, s. 165.
- [9] Drucker, P., 1991. Yeni Gerçekler, *Türkiye İş Bankası Yayınları*, Ankara, s. 156.
- [10] Dordick, H. S., Wang, G., 1993. The Information Society: A Retrospective View, *Sage Publication*, London, New Delhi, s. 116.
- [11] Çoban, H., 1997. Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş, *İnkılap Kitabevi*, İstanbul, s. 36-47.
- [12] Castells, M., 1997. The Rise of Network Society, *Blackwell Publishers*, USA-UK, s. 21.
- [13] Kutlu, E., 2000. Bilgi Toplumunda Kalkınma Stratejileri, *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, Eskişehir, s. 132.
- [14] Castells, M., 1997. The Rise of Network Society, *Blackwell Publishers*, USA-UK, s. 17.
- [15] Öğüt, A., 2001. Bilgi Çağında Yönetim, *Nobel Yayınları*, Yayın No:321, 1.Baskı, Ankara,s. 34.
- [16] Wallerstein, I., 2000. Bildiğimiz Dünyanın Sonu, Çeviren: Tuncay Birkan, *Metis Yayınları*, İstanbul.

- [17] Falk, R., 2001. Yırtıcı Küreselleşme, Çeviren: A. Çaksu, *Küre Yayınları*, İstanbul, s. 56.
- [18] Baumann, Z., 1999. Küreselleşme:Toplumsalın Sonuçları, Çeviren:A. Yılmaz, *Ayrıntı Yayınları*, İstanbul, s. 67.
- [19] Giddens, A., 2000. Sosyoloji, Çeviren: Hüseyin Özel, Cemal Güzel, *Ayraç Yayınları*, Ankara, s.345.
- [20] Keyman, F. 1998. "Globalleşme ve Öteki Sorunu: Postmodernizm, Feminizm, Oryantalizm", Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam, Derleyen: Fuat Keyman, Yaşar Sarıbay, *Vadi Yayınları*, Ankara, s. 67.
- [21] Keyman, F., 1997. "Globalleşme ve Türkiye Radikal Demokrasi Olasılığı", Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik, *Bağlam Yayıncılık*, İstanbul, s. 45.
- [22] Kongar, E., 1985. Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, *Renzi Kitapevi*, İstanbul, s. 23.
- [23] Bauman, Z., 1998. Postmodern Etik, Çeviren: A. Türker, *Ayrıntı Yayınları*, İstanbul, s. 45.
- [24] Robertson, R., 1998. "Toplum Kuramı, Kültürel Görecelik ve Küresellik Sorunu", Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi. Derleyen: Anthony D. King, Çeviren: Gülcan Seçkin-Ümit Hüsrev, *Yolsal Bilim ve Sanat Yayınları*, Ankara, s. 24.
- [25] Hannerz, U., 1998. "Çevre Kültür Senaryoları", Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi, Derleyen: Anthony King, Çeviren: Gülcan Seçkin, Ümit Hüsrev. *Yolsal, Bilim ve Sanat Yayınları*, Ankara, s.139-162.
- [26] Tatlıdil, E., 2000. "Globalleşme Sürecinde İnsan Kaynaklarının Değişimi: Türkiye Örneği", Prof. Dr. Eyüp Kemerlioğlu'na Armağan, *C.Ü.Eğitim Fak. Önder Mat.*, Sivas, s. 122.
- [27] Bahbha, H., 1994. The Location of Culture, *Routledge Publishers*, London, s. 35.
- [28] Friedman, J., 1997. "Global Crises, The Struggle for Cultural Identity and Intellectual Porkbrelling:Cosmopolitans Versus Locals, Ethnicns and Nationals in the Era of de-hegemonisation" Debating Cultural Hybridty, Der: P. Werbner ve T. Modood, *Zed Books*, London, s. 82.